

TÖLKELISE ASJAARMAMISE KIITUSEKS (JA NATUKE LAITUSEKS KA) **LAURI SOMMER**

GEORG TRAKL. „LUULE. PROOSA. DRAAMAD“. TÖLKINUD **LEHO RUUS**.

KUJUNDUS JA FOTODE TÖÖTLUS **TIINA SILDRE**. OVTK, 2020.

Parimad poeedid on avameelsed, aga ometi ei saa neis peituv mõistatus lugejaile kunagi lõpuni selgeks. Selles pakutavas mõttelises teelolekus sisaldub üks luule võludest. Nõnda on ka Georg Trakliga (1887–1914), keda maailmas ikka edasi tõlgitakse, olgu ka varasemaid vahendusi juba enam kui kymmekond, nagu inglise keeles. Sõnade tähendusväljad võivad ajas muutuda, kuid neid siduva luule võlu jääb. Suure keele puhul hakkab lugema ka eri paikkondade leksika ja tunnetus – ameeriklaste Trakl ei ole sama mis inglaste oma, austraallastest rääkimata. Eduard Parhomenko arvas yhel ettelugemisel, et ma võiksin Traklit setu keelde tõlkida, aga millegipärast ei äratanud see idee minus huvi, kuigi olen kunagi setustanud Apollinaire'i „Mirabeu silla“. Võib-olla pole setu keeles piisavalt vaikust ja vaibumist väljendavaid sõnu, kuigi rahvalauludes on „lätsi hillä helly piteh / kullöldöh kummu piteh“. Kes teab. Kuid Trakl ise kestab. Salzburgis on 2016. aastast avatud Georg Trakli muuseum (Trakl-Haus, Waagplatz 1a), tema elu ainetel on tehtud üks peaaegu õnnestunud film („Tabu“, 2012) ja kirjutatud näidend (Walter Kappacheri „Trakli viimsed päevad ja Mahleri koju-tulek“ (2014)), ning mitmeid fantaasiarikkaid laaste sisaldavaid proosateoseid (Mitchell Parry „Poolik lunastus“ (2008) ja Stephanie Dickinsoni „Sinine ja must luik“ (2021)). Mis temas erilist oli, sellest olen kirjutanud mujal (tõlkekogu „Sinine silmapilk“ (2017) järelsõnas). Skeptik väidaks, et Trakli „inglite kristalne helin“ oli kõigest narkojoobes heidiku kõrvu kimbutav tinnitus. Usklik vaidleks vastu, et märterliku saatusega poeet võis kodustes maastikes paradiisi välgatusi näha ja võttis omal kombel kokku endise Euroopa lõppemise traagika. Edasised seosed on lugejate tõmmata.

Kuna tegemist on obskuurse klassikuga, siis rõhutaksin, et tema juurde viivatest radadest ei ole ykski päris vale. Nii ei saa nõustuda Aare Pilve yhese

hinnanguga, et see raamat „kuulub paraku kurioosumite hulka – tõlked on keeliselts sageli kohmakad, mõnikord lausa ärkamisaegses stiilis“.¹ Tõlkeline naivism pole alati miinus ning ei tohiks unustada, et Trakli luule varane faas oli siinse järelärkamisaegse stiiliga kohakuti. Kuid kurioosum on see raamat kindlasti. Avastasin selle teose olemasolu karmil esimesel koroonakevadel Facebookis kolades. Sõber Meelis Lukats pani yles pildi oma raamaturiulist, kus laiutas kaunilt kujundatud uue eestikeelse Trakli selg. Paistis, et tiraaž on väike, ja Lõuna-Eestis seda myygil polnud. Teos leidus tookord ainult Ylikooli raamatukogu rariteetide saalis. Omandasin selle Meeliselt vahetuskaubana oma tõlkeraamatu vastu.

Mulle tundub Leho Ruus (snd 1939) inimesena, kelle uudishimu elu vastu on väga mitmekesine, ulatudes assistest asjadest (juura, konstrueerimine) fotokunsti ja luuleni. Raamatus on hulgaliselt huvitava vaatenurgaga fotosid, millest nii mõnigi on oma hetke tabamises Traklile vaimult väga lähedane. Minu järelepärimisele oma tausta kohta vastas vanahärra: „Pean ütlema, et mul on elus väga vedanud. Kogu mu töömeheelu on suuremalt jaolt olnud selline, kus olen saanud väga palju valida, kellele teen tööd ja kuidas seda teen. Nimelt töötasin pikka aega Teaduste Akadeemia Erikonstrueerimisbüroos ja EKTAs (konstrueerimisbüroo). Seejärel oli mul võimalus töötada pikalt Saksa Liitvabariigi Suursaatkonnas.“² Kirjasõna pole olnud Ruusi põhiline meedium, kuid tal on sellega kokkupuutumist olnud. Vanuigi ilmus temalt malest rääkiv luulekogu „Gambiit“ (2019) ja varem on ta vahendanud Ursula Calenbergi Nõmmest kõneleva teose „Kodumaa laul“ (2006). Selle raamatu puhul oli toimetajaks tema mentor, nyidseks lahkunud tõlkija Aivo Kaidja, kelle eluaastaid nett mulle ei avaldanud ja kelle suunavast sõbrakäest Leho Ruus oma hilisemal tõlketel vist nii mõnigi kord puudust tundis. Käesoleva, suurepärase kvaliteediga värvifotodega ning kallile paberile trykitud tõlkeraamatu jaoks pole nuiatud raha ei Kulkalt ega Hooandjalt. Selle andis välja autori loodud firma OVTK (Ole Valmis Teiste Kriitikaks!) ja trykkis Auratrükk. Väike tiraaž ja kuld üle 8000 euro. Selles kõiges on midagi aadellikku ja Trakli varase nooruse maailmaga sobivat. Raamat ise on tõeline tellis, mida hoiad käes nagu hantlit ja mille riiulisse sobitamiseks tuleb mujale kyyditada vähemalt neli tavalist köidet. Õhemast vineerist riiulid vajutab selline tubli tykk kahtlemata kõveraks. Tänu Ruusi suurele tööle on suur osa Trakli luulest nyid kolmest suunast valgustatud ja mõjub seekaudu juba ruumilise ja kombatavana. Vahendamist alustas juba Marie Under kogumikus „Saksa uuemast lyyrikast“ (1920) ja yksikuid tõlkeid on siin loetlemiseks liiga palju. Raamatuna on ilmunud Debora Vaarandi vahendatud „Luuletused“ (1991), minu „Sinine silmapilk“ (2017) ja Ruusi „Luule. Proosa. Draamad“ (2020). Lisaks leidub meil kaks Trakli luulesaadet (yks teles,

¹ Aare Pilv, Aastaülevaade. Looming nr 2, 2021, lk 519.

² Leho Ruus, e-kiri autorile 29.5.2021.

„Väikse luulesaate“ sarjas ja teine Klassikaraadios) ja väliseesti kirjandusuuri- ja Maire Jaanus avaldas psyhholoogilise koega ingliskeelse uurimuse „Georg Trakl“ juba aastal 1972. See kõik loob vajaliku mitmekesisuse.

Ruus on valinud oma tõlke aluseks konservatiivse vana väljaande (Georg Trakl. „Das dichterische werk“, dtv, München, 1972), kus leidus viimanegi tollal teada olnud Trakli luulerida, yhes paralleelversioonide ja fragmentidega. Hiljem on lisandunud veel viie poeedi Õe poolt kopeeritud luuletuse tekstid³. Ma olen kyll traklomaan, aga Georgi luuletuste kehvemad variandid ja varased pärasymbolismi laines kirjutatud värsid väsitavad mind pisut. Seda tunnet saanuks kyll vähendada. Olulise luule tõlkimisel viibib meie keeleline osuti väga tundlikul pinnal. Vastavalt tujule tundub mõnda kohta paremini sobivat see või teine fraas. Vahel kolmas ja neljaski. Ja kui autoril on yhest tekstist kolm-neli paralleelvarianti, saanuks need kõik erinevalt sisustada ja tulemuseks olnuks healoomuline mitmekesisus. Ruus pole seda võimalust kasutanud. Ta on igal pool samu fraase korranud. Aga see võis ka väsimusest tulla. Et luuletaja võlu võidakse liiga mahuka väljaandega summutada, sellest on olemas ehe näide meiegi juures – Hando Runnel otsustas välja anda kuus paksu köidet Uku Masingu tihti väga keeruliselt šifreeritud luulet, mille maht ja raskemeelsus väsitab ka kõige tulisema innu. Aegumatud pärlid tuhmuvad neid ymbritseval taustal. Lisaks veel majanduslik kahju. Lõpuks nentis väljaandja yhes intervjuus isegi, et neil köidetel „ei ole olnud palju kasutajaid“. Masing pole kusagil sõnagagi vihjanud, et ta plaaninuks kogu seda lasu avaldada. Luuletamine oli talle rohkem päevikulaadne meditatsioon või otsene pöördumine mõne olendi või Jumala poole. Tema puhul sai probleemiks ta kunagine keelatus ja koogutajate võime- tus valida. Uku yhe noorpõlve lemmiku Trakli elu oli palju lyhem ja pärand väiksem. Motiivide kordumine ja ybermängimine ei mõju maitseka valiku puhul tyytavalt, vaid on nagu maalitud pinnal vahelduvad värviaktsendid või kaleidoskoobi keeramisel muutuvad mustrid. Ja nagu loomingu puhul ikka, sõltub paljugi autori omasuse astmest.

Mulle meeldib Ruusi ettevõtmine juba loomu poolest. Trakli väljenditel ei olegi yhest ja ylikindlat vastet. „Ruhender mit runden Augen“ („Elis“, 1. versioon) võib täiesti olla „päarani silmil magaja“⁴ või „suuril silmil puhkaja“ (lk 165), aga võiks ehk olla ka „avara pilguga rahuleidnu“ – sõltuvalt tõlke terviku stiilist. Trakli luuletuste variantide rohkus ja kujundite pisiasjaline varieerumine paistavad vihjavat sellele, et ta endagi jaoks oli nähtus ja tajutus oluline kord yks, kord teine tahk. Tema luule armastajana olen veel pärast kolmekymmet lugemise aastatki tänulik mõne yllatavalt tõlgitud rea eest. Ruus ise pole loomulikult teooriainimene, kuid ta kirjeldas oma meetodit nõnda:

³ Marty Bax, Immer zu wenig liebe. Grete Trakl, DX meedia 2014.

⁴ Georg Trakl, Luulet. Tlk Debora Vaarandi. Eesti Raamat, 1991, lk 84.

„Olen püüdnud võimalikult täpselt tõlkida, isegi nii täpselt, et seda võib bukvalismiks nimetada, sest tõlgitav autor seab kindlad raamid.“⁵ Vabavärsi ja lihtsamate väljendite puhul on bukvalism lähenemisväärtusena mõeldav ja saavutatav. Keerulisemate kujundite puhul, mida veel keegi pole saksa keeles väljendanud ja mil polegi yhest tähendust, muutub see suund juba kahtlaseks. Ja riimitud kõnes hakkavad tugevalt mängima nii saksa ja eesti keelerytmide erinevus, sõnade tähendusväljade nihked kui see, et kummaski keeles riimuvad täiesti erinevad sõnad. Pole parata, et läheb ristsõnamõistatuse lahendamiseks, kus mõtteyhthe ja sujuva tulemuse saavutamiseks peab tõlkija enda keel olema melodiline ja sõnastusoskus paindlik ning paljusid variante vaagiv. Tunnistan, et mina pole sellega hakkama saanud ja Debora Vaarandi siledade tõlgete taga on paras annus ilustavat ylelibisemist.

Trakli näidendite vahendamisse suhtun aga tugeva skepsisega. „Sinihabe“ on lihtsalt vilets kirjandus ja osaliselt säilinud näidendis „Don Juani surmast“ liigutas mind ainult teine vaatus (lk 893 jj), kus luule draama käest juhtohjad yle võttis. Ka tema vähene proosa pole suurem asi. Oleksin selle asemel eelistanud ta säilinud kirjade tõlkimist. Ruus pole Trakli luule elulise tausta harutamises eriti hoolinud. Ta järelsõna on pigem referaat kui mõttearendus. Tõlkija ei peagi olema kirjandusteadlane, kuid refereering olgu täpne. Oskar Kokoschka ei olnud mingil juhul kirjanduskriitik (1967) ja Trakli suurima patrooni (1967, 1969) nime kirjutatakse Ludwig von Ficker. Kyllap raamatu germaani sõpradele kinkimise tarbeks on see järelsõna ka saksa keelde tõlgitud, mis tundub mulle merre vee juurde kandmise katsena. Aga olgu. Omaette huvitav on 19. sajandi saksa allikate baasil koostatud märksõnade kommentaarium. Õieti annabki iga Trakli raamatu järelsõna kätte osakese nii autori kui tõlkija elust. Vaarandi kirjeldab oma Trakli leidmise teekonda järelsõna mahu suhtes ysna pikalt.⁶ Ruus mainib, et hakkas Trakli tõlkimist proovima peale Vilja Kiisleri artiklit „Riidu luule tõlkimise asja pärast. Trakli luule saatusest ümberpanemises“. See Heideggeri ja Tõnu Luige mõjudega kõrgteoreetiline tekst ilmus Akadeemias⁷ – esimene virgutus oli seega keelefilosoofiline ja kõik algas selles artiklis analüüsitud luuletusest „Talveõhtu“ (199). Ruusi tõlkes on jälgi sealsetest leidudest. Kiisler sedastab yht lähenemist: „luuletaja esitab elamust. Luuletõlkija vahendab elamust. [---] algupärand osutub elamuse allikaks, mille põhjal tõlkija loob uue luuletuse“⁸ ja astub hiljem sellele heideggerlikult vastu: „Kuid kui pannakse ümber elamust, ei saa teose tõde ialgi nähtavaks eesti keeles. Sest elamus ei kuule lausutat. Elamus ei tähenda ialgi pärastist osalisust lausutus ilmnevaga. [---] elamuslik lähenemine tõlgitavale ei lase märgata sõnas nimetatud loo-

⁵ Leho Ruus, e-kiri autorile 29.5.2021.

⁶ Samas, lk 276–278.

⁷ Vilja Kiisler, Riidu luule tõlkimise asja pärast. Trakli luule saatusest ümberpanemises. Akadeemia, 1996, nr 9.

⁸ Vilja Kiisler, lk 1990.

muala.⁹ Olen ennegi märganud, kuidas filosoofia liiga tõsiselt võtmine ja mõistete troonile tõstmine muutub raskendavaks asjaoluks maailmast aru saamisel. Tõlgendamise ja tõlkimise vahel ei ole kindlat silda. Kui Heidegger osanuks eesti keelt, olnuks ta ilmselt üks ypris vilets Trakli luule tõlkija. Selline, kes juursõnade jahil ja filosoofiliste kontseptsioonide lummuses loob endale pidevalt uusi grammatilisi takistusi ja armastab keerukaid, hermeetilisi väljendeid. Luuletaja ning tõlkimise praktikuna ytlen ma lihtsalt, et elamuse ja lausutu lahkulöömine ei ole ei vajalik ega tulus. Luulekeele toimimine on pluralistlik. See võib loetu ja tõlgituna ärgitada tähendusi, mida autor uneski ei näinud. Trakl oli ise tuletistele ja veidratele kujunditele aldis, ning sõnatyvede ja -juurte peale mõtlemisest tema puhul ei pääse. Ja muidugi on nende tähendusnyansse vabavärsi puhul lihtsam jälgida. Loomuala sõltub aga sõnastusest enam poeedi natuurist ja luuletuse algtoukest – kas vaatleja ymber on kevad või sygis, milline on lausuja meeleolu, joove, toitumus, ärkvelolu aste ja teda ymbritsev maastik. Keel longib (mystilise) elamuse järel ja sellel algmisel hetkel pole oluline, milline on selle grammatika. Elu puudutus on alles laiali synapsides, soontes ja silmades. Elamus ei saa olla milleski syydi. See on ysna sagedane tõlke käivitaja. Viga tuleb sisse sõnavara vähesuse, riimisunni, autorist valesti aru saamise, ta stiili mitte tabamise, liigse konstrueerimise või muude taoliste asjade kaudu. Elamuslikkus jääb ilmselt viimaseks, mis eristab tasapisi täpsemaks minevat, kuid metafooride ja keelemängude vahendamiseks veel suutmatut masintõlget inimeste tehtust. Ilma selle värsse hingestava väreluseta oleks kõik tuim tykitöö ja onupojapoliitika, palgaorjus ja grammatilised tehted. Kuid: tõlkija elamus peab autori elamusega kohakuti asuma. Või kui need loomupäraselt yhte ei lange, peab tõlkija mõistma need tõlketöö ajaks lähestikku seada. Mõelgem Rein Sepale ja sellele, kuidas ta muinaspõhja eeposi tõlkides oma ymbrust mõtestas! Ning samas pole mingit vajadust Ruusi Sepaga võrrelda. Suutmised on täiesti erinevad, yhendab ainult tegelemise aja pikkus. Sepp veetis aastakymneid eeposte lummuses. Kuid ka Ruus on elanud Trakliga veerand sajandit! Seda muidugi vastava ettevalmistuseta ja põhitöö kõrvalt. Kuid sellised pikad tegevused vääriskid lähemat vaatlust, ning nende teiseseid tulemusid võivad olla esmastest huvitavamadki. Mul on kahju, et Ruus ei puudutanud järelsõnas oma tegevuse meditatiivset ja tunnetuslikku kylge. Juba põgusal lehitsemisel saab selgeks, et tema keelelised vaated ja sõnavaralised eelistused on nende pikkade aastate ja materjali juurde naasmiste ajal kogu aeg pisut muutunud. Kõige rohkem kohmakust ja konstrueeritust on ootuspäraselt varasema luule tõlkimisel. On vist universaalne, et mida lyhemad on riimitud read, seda originaalikaugemaks ja kistumaks kipub minema tõlke sõnastus ja kunstlikumaks riimid. On otse imeväärne, kui sisutyhje ridu riimi ja rytmi sund tõlkijaile peale ajab. Samas on Ruusil endal riimluule kogemus olemas, nii et ta ei jää ka päris hätta.

⁹ Vilja Kiisler, lk 1895, 1898.

Aga mõnesuguseid (osalt kindlasti töö liigsuurest mahust, sellest ise endale võetud tohutust kohustusest tingitud) vaegusi võib siiski mainida. Riim jääb leidmata või poolikuks – „kiirustavad/peavad“, „häirivad/noogutas“ (11), „paitab/sulab“ (39), „salves/purpurses“ (207), „all/ilusaks“ (51) – viimati mainitus jääb muidu kyllalt kenasti tõlgitud luuletus väärilise lõputa. Selline klappimatus on mu meelest hullem kehvalt kokku kõlavast riimist ja rikub värsimeloodia. Mõnikord õnnestub nõtkelt vahendada ainult mõni luuletuse keskel olev salm (3. salm lk 91) ja pärast hakkab riimirong jälle rööbastel logisema. Tervikteks-tina on kyllalt õnnestunud näiteks „Talvel“ (67). Ja sisu sidususelt ka „Melanhoolia“ teine variant (715), kuigi silbid ei taha päris kokku joosta. Ainsaks iluveaks on ehk „Aufblühn der Traurigkeit Violentfarben“ – „Kuis õide läinud kurbuses vioolavärvid“. Seal asemel võiks ju olla „Läind õide kannikese nukrad värvid“. Ja kui riimidest kõnelda, siis Traklil on endal piisavalt palju banaalseid ja automaatseid riime, saksa keel on neist ilmselt rikkam kui meie oma. Vahel tingib rytmisund grammatiliselt vale vormi: „särav instrumendid laulvad“ (37) ja riimisund muudab „veini“ „viinaks“ (209) või tekitab olematuid lisandeid: „die schwarze Erde“ tõlkub „must maa me mari“ (213). Võimalik, et Ruus yritas siin-seal järgi aimata Vaarandi isiklikust luulelaadist tõlkesse yle kandunud kergelt kilksuvaid-kõlksuvaid riime. Kuid ta pole sama osav värsikeerutaja, et sealt puhtalt välja tulla. Oma praktikas läksin vahel seda teed, et tõlkisin riimis luuletuse autori stiilis vabavärssi, asendasin yhe perioodi poetika teisega – see osutus mõeldavaks, sest Trakli kujundisyeem pysis terve elu ysna sarnasena.

Samas on siinsetes riimtõlgetes minu keeletunde jaoks piisavalt nõtkeid ridu, meeldivald naivistliku, arhailise või inspireeritud kõlaga sõnastust: „aimduvad maast kõdualged“ (15), „põllul lärm on värvu summa“ (19), „toas kerkib kuma tulesuult / ja maalib hirmutontlust ähmast“ (25), „ja su naerus rusu olnud“ (33), „vikatite taktis viirastuslikus“ (55), „Sind ärevaks teeb vana hällilaul“ (79), „seal seisab lapse õrnuke kontuur“ (87), „mees vana tuules kurvalt pöörab end“ (95), „õhtul muutub pilt ja meel“ (209), „yks puhas sinikestast astub hilju“ (213), „ja härmad valkjäl müüril ronisklevad“ (547), „ulja pilve saade / on ülendanud üksildase raja“ (765). Tihti ei jõuta õnnestunud leide kyll ymberkaudsete ridadega toetada, aga neis aimub lisaks tõlkija hinge tagamaadele ka veel yks võimalik varane Trakl. Laad, mil ei puudu sugulust riimilise ja sentimentaalse uuema rahvalauluga, olgu siis Saksamaal või meil, sest Trakli eluajal see kultuuriline ringlus veel toimis.

Sama luulesoone nõtkuse ilmutusi kohtab ka vabavärsi puhul. „Läbi pehas-tund toa luigleb lagu“ (111), „Syvenenult kingu õiglasesse piiri“ (219), „öö pehme sinilatvade kimp“ (231). Kuid tulemata ei jää ka kohmakused: „purpursete juustes varjatult“ (189), „sydamest voolab isevoolset verd“ (193) jne. Yldiselt häirisid mind enim mõned tähendusispuudutavad eksingud: „Dein schmales Lächeln tönt“ ei saa kuidagi olla „sa vaevled kitsi naeru all“ (107). Kuidas saab

naer olla kitsi? Ja et keegi, kelle „kulmude kohal lasub kurbus“, yldse naeru all vaevleks, seda on lihtsalt raske uskuda. Vaarandil on see teise rea rytmikasse yle kantuna: „su kitsas naeratus, mis kurb ja raue“¹⁰ ja vabavärsis võiks öelda: „Su kerge / õrn naeratus heliseb“. „Wildnis ihrer brauen“ ei ole „metsalooma kulme“ (205). Siin on kyllap mõeldud metsikuid, sassis või puhmas kulme. Grammatikaõpetaja kortsutaks kulme, lugedes „yhe metsiku sugu (*Geschlechts*, eesti genitiiv siiski soo!) pime armastus“ (243). Kuid vabavärsi vahenduste puhul õnnestumiste hulk siiski ysna suur. Ja siin raamatus on eri aegade Trakli-tõlgete vahel toimunud täiesti healoomuline risttolmlemine. Mingeid laene tundub Ruus olevat teinud Vaarandi tõlkest ja vabavärsi puhul (eriti „Sebastian Im Traumi“ palades) mõnesid ka minult. Olgu siis otse või sõnajärge muutes. On ka juhtumeid, kus ta on yhe luuletuse jooksul võtnud nn paremaid palu meilt mõlemalt. Ma leian, et see on õige ja et igale suurele poeedile võiks tõlkijad vahel ka talgute korras läheneda. Umbes nii, nagu see toimub rahvalaulude puhul, et paremad read jäävad alles ja muude puhul kehtib „ytlen aga uuest ymber jälle“ – neid pyytakse eellaste vigadest õppides sõnastada täpsemini ja selgemini. Ka mina võtsin yle kaks-kolm Vaarandi rida, sest need olid igapidi ideaalsed. Selline rahulik rea või vaste laenamine tundub mulle igal juhul parem variant kui lihtsa fraasi kramplik teisiti tõlkimine või väänutamine, mida Ruusil kyll ka vahel ette tuleb. Materjali hulga tõttu on loomulik, et tõlkija tähelepanu vahel väsib, tekivad pisikesed möödalugemised, ylelaskmised või automatistlikud, varast Google'i *translator*'it meenutavad tõlkevasted. Ma ei tea, kuidas kutsuda seda haigust, kui saksa sõna öeldakse ymber saksapäraselt – näidendi asemel „draama“ (861), olendi asemel „kreatuur“ (79), laterna asemel mitmel pool „lihter“, saatyrite asemel „satyyrid“ (131), kire asemel „passioon“ (785) ja kykloopsete asemel „züklooplikud“ (343). Saksa sõnajärje matkimine ei kyll samuti hea ole mitte. Mõisaaeg on siinmail lõplikult möödas.

Kuid need vigadused ei muuda tunnet, et selles raamatus on hulk huvitavaid mõjuvaid tõlkeid, ja selle lehitsemine tekitab piisavalt traklliku meeleolu. Harilik pliiats peab lugemisel valmis olema, sest mõned vaieldavused ärgitavad uusi võimalusi otsima. Nii oli see lugemine ka mõttemäng. Muidugi vajanuks Leho Ruus selle pika protsessi lõpul toimetajat, aga selle teenuse hinnad pole odavad. Ja ehk oli temas ka raasuke autsaideri kangekaelsust, mida ma ei oska kuidagi pahaks panna. Ta tegi mis ta tegi, ja mul on hea meel, et eesti luuletõlke koolkondadest natuke äramääratud maastikule ilmus selline kurioosne kummitusloss.

---

¹⁰ Georg Trakl, lk 19.